

УДК 336.027

*Т. В. Корягіна,
кандидат наук з державного управління, доцент кафедри оподаткування та соціального забезпечення, Університет митної справи та фінансів, м. Дніпро*

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

*T. V. Koryagina,
Ph.D in Public Administration, associate professor of the department of taxation and social security, University of custom business and finances, Dnipro*

FISCAL POLICY AS AN INSTRUMENT FOR PROVIDING NATIONAL SECURITY OF THE STATE

У статті проаналізовано сутність та вплив інструментів фінансової політики на складові економічної безпеки країни. Визначено завдання економічної безпеки та соціальної безпеки, що можуть бути вирішені урядом через дієвий фінансовий механізм.

In the article analyzes the essence and influence of fiscal policy instruments on the components of economic security of the country. The tasks of economic security and social security that can be solved by the government through the effective fiscal mechanism are determined.

Ключові слова: національна безпека, фінансова політика, податки, державні видатки.

Key words: national security, fiscal policy, taxes, state expenditures.

Постановка проблеми. В нинішніх умовах завдання забезпечення національної безпеки постала перед Україною особливо гостро. Країна зазнала посягань на територіальну цілісність, втратила контроль над частиною своєї території, розгорнулись військові дії, що призвело до суспільно-політичної кризи, в результаті відбулося скорочення виробництва, масові банкрутства підприємств та банків, знецінення національної грошової одиниці, висока інфляція, зниження реальних доходів населення, як наслідок, соціально-економічна напруга у суспільстві. Зазначені проблеми чинять суттєвий вплив на національну економіку в умовах продовження тиску негативних чинників, що вимагає розробки і застосування ефективних механізмів, спрямованих на усунення та зниження впливу і нейтралізації явищ і чинників, що можуть загрожувати національній економічній безпеці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження вітчизняних вчених щодо проблем забезпечення національної безпеки здебільшого присвячені сутності та її складовим, але недостатньо відображаються питання концептуальних засад забезпечення національної безпеки через використання механізмів фінансової політики. Вагомий внесок у розвиток сучасної теорії національної безпеки зробили Л. Абалкін, О. Барановський, В. Бегма, З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, В. Геєць, В. Горбулін, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Д. Львов, О. Ляшенко, Я. Малик, В. Мартинюк, А. Мокій, В. Мунтян, І. Недін, П. Пашко, А. Сухоруков, О. Татаркін та ін. Теоретичні та практичні аспекти реалізації фінансової політики розкриті у наукових працях Л. Аведяна, Л. Бабич, В. Базилевича, Ю. Іванова, О. Кириленко, А. Крисоватого, Т. Куценко, І. Луніної, В. Мельника, Ц. Огня, А. Соколовської, В. Федосова, О. Шарова, С. Юрія, та ін.

Постановка завдання. Завдання полягає у визначенні впливу інструментів фінансової політики на складові національної економічної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Без визначення пріоритетних напрямків та обґрунтування ефективного механізму державного управління спрямованого на запобігання загрозам і мінімізацію їх впливу, важко забезпечити високоефективне функціонування національної економіки. В таких умовах набуває особливого значення питання захисту національних інтересів держави у сфері національної економічної безпеки.

В результаті посилення зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці країни в 2015 р. було переглянуто існуючу систему забезпечення національної безпеки та її складових і було прийнято нову Стратегію національної безпеки України (введена в дію Рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року), в якій відмічено, що «об'єктивні зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі безпеки України зумовлюють необхідність створення нової системи забезпечення національної безпеки країни» з метою виявлення нових загроз та розроблення відповідних напрямів державної політики національної безпеки України [1].

Стратегією національної безпеки України визначено концептуальні основи забезпечення національної безпеки України у зовнішньополітичній сфері, кібербезпеки, безпеки інформаційних ресурсів і критичної інфраструктури, а також енергетичної та економічної безпеки держави. Зокрема, до основних напрямків забезпечення національної економічної безпеки віднесено питання підвищення стійкості вітчизняної економіки до негативних зовнішніх впливів, диверсифікації зовнішніх ринків, торговельних та фінансових потоків, а також системної протидії організованій економічній злочинності та «тінізації» економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності та водночас консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів, виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскації [1].

В системі національної безпеки країни економічна безпека носить не просто важливий характер, а визначальний, оскільки висока ефективність функціонування економіки країни створює фінансовий базис для забезпечення та розвитку інших сфер життєдіяльності суспільства, оскільки не можливо досягти будь-якого рівня оборонної та ідеологічної безпеки, або соціальної злагоди без міцної та ефективної економіки.

Тому на сьогодні для нашої країни нагальною є потреба ефективного використання всіх інструментів забезпечення національної безпеки країни і основним та дієвим інструментом впливу на соціально-економічні процеси виступає фінансова політика уряду.

Ст. 5 Закону України «Про основи національної безпеки України» стверджує, що національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, військовій, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах [2].

Світовий досвід вказує на те, що без активної фінансової політики держави не може бути ефективною, соціально орієнтованою ринковою економікою, не говорячи вже про ефективність забезпечення соціальної та економічної безпеки країни.

Фінансова політика представляє собою використання різноманітних заходів уряду щодо стягнення податків, здійснення державних витратків, що спрямовані на забезпечення повної зайнятості, відсутності інфляції, зростання реального ВВП країни та рівноваги платіжного балансу.

Вплив фінансової політики на економічну безпеку здійснюється через зміну рівня оподаткування, обсягу державних витратків чи їх перерозподілом з метою забезпечення та посилення економічної безпеки галузей економіки та господарської системи в цілому.

Згідно методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, що затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України N 1277 від 29 жовтня 2013 року, складовими економічної безпеки є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна та фінансова безпеки [4].

Виробнича безпека характеризує такий стан виробничої сфери країни, за якого забезпечується максимально ефективно використання наявних виробничих потужностей у країні та підвищення рівня інноваційності виробництва та конкурентоспроможності національної економіки.

Демографічна безпека визначається рівнем захищеності країни від демографічних загроз, що характеризується природним приростом населення, рівнем смертності, структурою населення, показниками міграції населення.

Енергетична безпека характеризує стан економіки, який сприяє ефективному використанню енергетичних ресурсів країни, їх доступності, диференційованості та екологічності.

Зовнішньоекономічна безпека визначається відповідністю зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує максимізацію вигоди всіх суб'єктів економіки від участі країни в міжнародному поділі праці.

Інвестиційно-інноваційна безпека визначається таким станом економічного середовища, за якого стимулюються інвестиційні процеси як внутрішні так і зовнішні, активно реалізуються інноваційні проекти, здійснюються впровадження досягнень НТП у виробництво, підвищується частка виробництв в 5 та 6 технологічних укладах.

Макроекономічна безпека - це стан економіки, за якого досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій [4].

Продовольча безпека характеризується рівнем забезпеченості потреб всіх громадян країни у продуктах харчування, їх доступності.

Соціальна безпека характеризується рівнем забезпеченості якості життя населення, рівнем доходів, розвитком людського капіталу.

Фінансова безпека визначається таким станом фінансової системи країни, при якому створені відповідні фінансові умови для соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків. Фінансова безпека, у свою чергу, складається з: банківської безпеки, безпеки небанківського фінансового сектору, боргової безпеки, бюджетної, валютної та грошово-кредитної безпеки.

Розглянемо більш предметно як механізми фіскальної політики впливають на складові економічної безпеки країни.

Серед визначених індикаторів виробничої безпеки відсутні ті, що безпосередньо залежать від дії інструментів фіскальної політики держави, проте зниження рівня оподаткування здатне сприяти зростанню таких її індикаторів:

- рентабельність операційної діяльності промислових підприємств;
- обсяг виконаних будівельних робіт до 1990 р.;
- рентабельність операційної діяльності підприємств будівництва;
- рентабельність операційної діяльності підприємств транспорту та зв'язку.

Надання податкових пільг для підприємств, що впроваджують новітні технології, особливо енергозберігаючі, здатні покращити параметри такого індикатора виробничої безпеки, як частка високотехнологічної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції.

Такі інструменти фіскальної політики як податки та соціальні трансферти здатні впливати на сукупний попит в економіці країни та чинити суттєвий вплив на ряд індикаторів демографічної безпеки країни. Наприклад в умовах зниження рівня оподаткування для населення у домогосподарств залишається більше грошових ресурсів для задоволення своїх потреб, пропорційне зростання обсягів заощадження населення, що підвищує рівень задоволеності доходами та впевненості в власному майбутньому та майбутньому своїх дітей. Зниження рівня податків, як відомо, забезпечує мультиплікативне зростання ВВП країни, що відображається в зростанні доходів всіх економічних суб'єктів, а це, в результаті ланцюжковою реакцією сприяє подальшому зростанню і ВВП і доходів громадян.

А зростання рівня соціальних трансфертів, наприклад виплат при народженні дитини, виплат на період догляду за дитиною створюють додаткові фінансові стимули для зростання народжуваності, надаючи молодим батькам впевненості в здатності забезпечити новонароджену дитину необхідними матеріальними благами.

Зазначені інструменти фіскальної політики впливають на наступні індикатори демографічної безпеки країни:

- коефіцієнт природного приросту населення;
- загальний коефіцієнт міграційного приросту населення.

В питаннях забезпечення енергетичної безпеки країни важливим є використання інструментів фіскальної політики уряду, які б сприяли зниженню енергоємності національної продукції, рівню енерговитрат всіх економічних суб'єктів, зростанню енергетичної незалежності країни.

Створення умов для економічного зростання на основі нинішньої структури економіки з високою питомою вагою енергоємних промислових виробництв в сучасних умовах світової економіки є неможливим. Для країни нагальним питанням є зниження частки ресурсо- та енергоємних видів діяльності, сприяння зниженню енергоємності виробництва шляхом упровадження сучасних технологій зниження енергозатрат. Для уряду першочерговим завданням стоїть створення фіскальних стимулів, а зокрема податкових пільг для сприяння зниженню енергоємності та зростанню енергетичної ефективності.

Можливими шляхами використання фіскальних інструментів задля зміцнення енергетичної безпеки країни повинні стати:

- застосування податкових стимулів, наприклад, таких як податковий кредит та зниженні ставки податків на прибуток для суб'єктів господарювання, що впроваджують енергозберігаючі технології в свою виробничу діяльність;
- запровадження стимулюючих ставок вуглецевого податку та акцизних зборів;
- стимулювання кінцевого споживача енергії до заощадливого енергокористування, шляхом надання грантової допомоги та пільгового оподаткування;
- податкове стимулювання або «зелені» тарифи для суб'єктів що запроваджують механізми підтримки відновлювальної енергетики.

Ефективне використання зазначених інструментів фіскальної політики здатне вплинути на такі індикатори енергетичної безпеки країни:

- відношення інвестицій у підприємства паливно-енергетичного комплексу до ВВП;

- енергоємність ВВП;
- частка відновлювальних джерел у загальному постачанні первинної енергії.

З метою забезпечення зовнішньоекономічної безпеки країни уряд може реалізувати протекціоністську торгівельну політику з метою:

- захисту національного виробника, використовуючи такі інструменти, як митні тарифи та нетарифні бар'єри;
- стимулювання експорту, шляхом надання підприємствам-експортерам податкових пільг та субсидій.

Дія зазначених вище інструментів фіскальної політики може вплинути на наступні індикатори зовнішньоекономічної безпеки:

- коефіцієнт покриття експортом імпорту;
- частка імпорту у внутрішньому споживанні країни.

Забезпечення економічного зростання в країні та посилення її національної безпеки не можливе без впровадження інновацій у виробничо-комерційну діяльність суб'єктів господарювання. Для активізації інвестиційно-інноваційних процесів в країні важливим є застосування інструментів фіскальної політики. Зокрема, використання податкових стимулів для суб'єктів, що здійснюють НДДКР.

З метою стимулювання інноваційної діяльності у світі використовуються такі податкові пільги:

- інвестиційний податковий кредит;
- дослідницький податковий кредит;
- інвестиційна податкова знижка.

Застосування зазначених інструментів податкового стимулювання

інвестиційно-інноваційної діяльності для держави здатне принести ряд позитивних наслідків:

- зростання як внутрішніх так і зовнішніх інвестицій, що мультиплікативно впливає на зростання ВВП та рівня зайнятості населення;

- оновлення виробничих потужностей в країні, впровадження енергозберігаючих та інноваційних технологій у виробництві, як наслідок, підвищення конкурентоспроможності національної продукції;

- зростання ВВП країни забезпечує зростання доходів як підприємств так і населення, що, в свою чергу сприяє зростанню податкових надходжень від ПДВ, податку на прибуток та податку з доходів фізичних осіб.

Як наслідок, можуть бути покращені такі індикатори інвестиційно-інноваційної безпеки країни:

- інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища;
- відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП;
- питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП;
- відношення витрат на наукові та науково-технічні роботи за рахунок держбюджету;
- питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств;

- питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промисловості.

Серед індикаторів макроекономічної безпеки можна виділити такі, що підпорядковані впливу дії інструментів фіскальної політики, зокрема це:

- рівень "тінізації" економіки;
- рівень безробіття;
- відношення наявного доходу населення до ВВП;
- відношення обсягів заробітної плати до обсягів соціальних допомог та інших одержаних поточних трансфертів.

Наявність в економіці країни значної частки тіньової економіки чинить суттєву загрозу як економічній так і національній безпеці країни в цілому. Найпоширенішим проявом «тінізації економіки» є ухиляння від сплати податків та виплата заробітної плати «у конвертах». Для зменшення рівня цих негативних проявів може бути використання фіскальних інструментів, зокрема, зниження рівня оподаткування підприємницької діяльності, зменшення ставки ЄСВ, при умові суттєвого посилення контролю з боку фіскальних органів та відповідальності господарюючих суб'єктів у випадках виявлення порушень чинного законодавства. Як наслідок, збільшення рівня детінізації економіки забезпечить зростання податкових надходжень до державного бюджету, що може компенсувати втрати від зниження податкових ставок.

Фіскальна політика відбивається на продовольчій безпеці країни через механізми впливу на наявний дохід домогосподарств, що визначається з урахуванням сплати всіх видів податків та отриманих соціальних трансфертів. Отже, при значному податковому навантаженні для населення країни та недостатній трансфертній підтримці домогосподарства не здатні забезпечити ні нормальну калорійність харчування, ні споживання найважливіших продуктів харчування, як наслідок для виробника це буде означати недоцільність розширення діяльності, особливо в умовах більшої орієнтованості національних виробників саме на внутрішній ринок.

Від дії інструментів фіскальної політики залежать параметри наступних індикаторів продовольчої безпеки країни:

- добова калорійність харчування людини;

- співвідношення обсягів виробництва та споживання м'яса та м'ясних продуктів на одну особу;
- співвідношення обсягів виробництва та споживання молока та молочних продуктів на одну особу;
- співвідношення обсягів виробництва та споживання яєць на одну особу;
- співвідношення обсягів виробництва та споживання овочів та продовольчих баштанних культур на одну особу та ін показники рівня споживання продуктів харчування.

Дія інструментів фіскальної політики чинить безпосередній вплив на індикатори соціальної безпеки країни (зокрема, на 7 індикаторів із 15, визначених в методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України), що проявляється у формуванні доходів громадян через систему виплати соціальних трансфертів, через визначення розмірів основних соціальних гарантій в Законі про Державний бюджет України на відповідний рік, через фінансування із державного бюджету охорони здоров'я та освіти. До таких індикаторів соціальної безпеки можемо віднести:

- частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими 75 % медіанного рівня загальних доходів;
- відношення середньомісячної номінальної заробітної плати до прожиткового мінімуму на одну працездатну особу;
- відношення середнього розміру пенсії за віком до прожиткового мінімуму осіб, які втратили працездатність;
- співвідношення загальних доходів 10 % найбільш та найменш забезпеченого населення (децильний коефіцієнт фондів);
- обсяг видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я;
- обсяг видатків зведеного бюджету на освіту;
- відношення середньомісячної заробітної плати, нарахованої в середньому за годину, у країнах ЄС-27 та в Україні.

Рівень використання інструментів фіскальної політики для впливу на соціальну сферу країни, в першу чергу, залежить від існуючої системи соціального захисту, а саме від того, на скільки держава взяла на себе забезпечення соціальних гарантій громадянам. Так, для американської економіки характерною є помірна участь держави в фінансуванні соціальної сфери, а для європейської моделі притаманно досить глибоке державне забезпечення соціальних гарантій, що, відповідно обумовлює і високий рівень оподаткування в цих країнах. Але, при цьому, саме така фіскальна політика забезпечення соціально-економічного розвитку в європейських країнах гарантує їх громадянам високий рівень життя і, не зважаючи на високі податки, високий рівень задоволеності життям в своїй країні.

В сучасних кризових умовах в економіці України не прийнятним є шлях збільшення рівня оподаткування з метою створення фондів для фінансування соціальної сфери. Фіскальна політика повинна використовувати стимулюючі інструменти, такі як, зменшення податкового навантаження, вдосконалення підходів до адміністрування податків, що забезпечить стабільність та зростання економіки, а це, в свою чергу, повинно в майбутньому розширити базу оподаткування та збільшити податкові надходження до бюджету та збільшити можливості уряду у фінансуванні соціальної сфери.

Серед усіх складових економічної безпеки найбільший ваговий коефіцієнт для розрахунку інтегрального показника безпеки має фінансова безпека – 0,1294 [4]. І саме вона найбільше залежить від дії інструментів фіскальної політики, а особливо такі її складові, як боргова та бюджетна безпеки. Це знаходить відображення в параметрах наступних індикаторів фінансової безпеки:

- відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП;
- відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП;
- відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу;
- відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП;
- дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління;
- рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет;
- відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету.

Зазначені індикатори пов'язані з використанням такого інструменту фіскальної політики, як державні витрати, які забезпечуються переважно саме за рахунок податкових надходжень. В умовах тривалої та значної за розмірами незбалансованості цих потоків створюється загроза фінансовій безпеці країни, що обумовлено зростанням її заборгованості.

При виборі між інструментами фіскальної політики такими як, зміна державних витрат та зміна ставок оподаткування, в першу чергу необхідно враховувати, що більший мультиплікаційний вплив на зміну ВВП чинять саме державні витрати. Їх ефективність в економіці країни є вищою, в порівнянні зі зниженням рівня оподаткування, але для розширення державного фінансування в бюджеті повинні бути сформовані необхідні фінансові ресурси, які в сучасних умовах, найчастіше отримують за рахунок запозичень. А це не послаблює фінансової загрози для економічної безпеки країни. Отже фіскальна

політика в фінансовій сфері повинна носити стриманий та виважений характер, не посилювати боргове навантаження на економіку країни.

У цілому бюджетна безпека держави зумовлюється процесом бюджетотворення, рівнем бюджетної дисципліни, своєчасністю прийняття та характером касового виконання бюджету, розміром бюджету, рівнем перерозподілу ВВП через бюджет, розміром, характером та рівнем дефіциту бюджету, методами фінансування дефіциту тощо, які загалом формують її загальні цільові критерії [5, с.621].

Проведене дослідження дозволяє зробити висновки про те, що через фіскальний механізм уряд може забезпечити наступні завдання економічної безпеки:

- забезпечення економічного зростання;
- скорочення інфляції та безробіття;
- формування ефективної структури економіки;
- забезпечення бездефіцитності бюджету та скорочення державного боргу;
- підвищення рівня якості життя населення.

Також забезпечуються і такі завдання соціальної безпеки країни:

- відсутність значної диференціації у доходах та споживанні населення;
- зниження рівня бідності;
- доступність освіти та медичних послуг;
- соціальна захищеність значних верств населення;
- зростання народжуваності та зниження смертності.

Використання оптимальної моделі оподаткування доходів та майна фізичних та юридичних осіб дозволяє формувати доходну частину бюджету країни у необхідному обсязі для реалізації державної політики соціально-економічного розвитку. Уряд може впливати на економіку шляхом зміни рівня і видів податків, обсяг і склад державних витрат.

Механізм фіскальної політики дозволяє впливати на обсяг ВВП безпосередньо - збільшуючи державні закупівлі товарів і послуг, а також вплинути на споживання домогосподарств, інвестиції і чистий експорт опосередковано, через зміни рівня податків та обсягів трансфертних виплат.

Маючи в своєму розпорядженні достатній обсяг бюджетних коштів, уряд здатний фінансувати громадський порядок, армію, науку і освіту, розвиток інфраструктури, охорону здоров'я, культуру та інші суспільні блага, все це підвищує економічну активність в країні, допомагає зростати економіці, створює нові робочі місця та в результаті підвищує рівень життя своїх громадян.

При цьому цілі фіскальної політики можуть бути різними. У короткостроковій перспективі, уряд може зосередитися на макроекономічній стабілізації, наприклад, збільшувати державні витрати або знижувати податки, щоб стимулювати економіку, що знаходиться в кризовому стані, або скоротивши витрати або підвищивши рівень податків для боротьби з інфляцією. У довгостроковій перспективі, мета може полягати у стимулюванні стійкого зростання або скорочення рівня бідності шляхом розвитку інфраструктури, системи охорони здоров'я, освіти та ін.

Неефективна фіскальна політика призводить до кумулятивного зростання бюджетного дефіциту, а за умови відсутності економічного зростання це може спровокувати дефолт держави. Тому, можна вважати, що швидке зростання сьогодні державного боргу свідчить про неефективність фіскальної політики в минулому та неприйнятність її у довгостроковій перспективі [3].

Висновки. Реалізація фіскальної політики чинить вплив на загальний стан господарства в країні, забезпечує перерозподіл національного доходу, відповідає за мобілізацію коштів до бюджетів держави задля фінансування державних програм, які забезпечують соціальну та економічну безпеку в країні.

Фіскальне регулювання забезпечує високий рівень національної безпеки шляхом створення сприятливого середовища для соціально-економічного розвитку в країні, через систему державних витрат та стимулювання інвестування в різні сфери життєдіяльності.

Література.

1. Про Рішення Ради національної безпеки і оборони від 6 трав. 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/2015. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>

2. Закон України “Про основи національної безпеки України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print1479373398461232>.

3. Дем’янчук І.А. Фіскальна політика держави як основний інструмент макроекономічного регулювання / І.А. Дем’янчук // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ. Збірник наукових праць. – № 2 (10). – 2013. – С.57-63.

4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України (прийнято до застосування Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 N 1277) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

5. Корягіна Т.В. Проблема ухилення від податків та наслідки цього явища для бюджету України / Т.В. Корягіна, К.А. Якименко // Молодий вчений. - №1(41) . – 2017. – С.620 – 623.

References.

1. President of Ukraine (2015), Decree "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine on May 6, 2015 "On National Security Strategy of Ukraine", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (Accessed 10 Nov 2017).
2. The Verhovna Rada of Ukraine, Zakon Ukrainy Pro osnovy nacionalnoi bezpeky Ukrainy, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/964-15/print1479373398461232>
3. Dem'ianchuk, I.A. (2013), "Fiskal'na polityka derzhavy iak osnovnyj instrument makroekonomichnoho rehuliuвання", *Zbirnyk naukovykh prats' Psykholoho-pedahohichni osnovy humanizatsii navchal'no-vykhovnoho protsesu v shkoli ta VNZ, vol 2* (10). pp. 57-63.
4. Metodichni rekomendatsiyi shchodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny (2013), [Online], available at: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (Accessed 29 July 2017).
5. Koryahina T.V. and Yakimenko K.A., (2017) "Problema ukhlyennia vid podatkov ta naslidky ts'oho iavyscha dlia biudzhetu Ukrainy" *Molodyj vchenyj*, vol. №1(41), pp. 620 – 623.

Стаття надійшла до редакції 06.05.2018 р.